

**Discursul Președintelui Curții Constituționale,
domnul Marian ENACHE, la conferința internațională
„Evoluția dreptului Uniunii Europene.
Dialogul între Curtea de Justiție a Uniunii Europene
și Curțile Constituționale”, organizată de Institutul
Național al Magistraturii la data de 30 septembrie 2022,
cu ocazia aniversării a 30 de ani de existență**

**Distinși invitați,
Onorat auditoriu,**

Mai întâi vreau să transmit felicitări cu prilejul aniversării a trei decenii ale Institutului Național al Magistraturii care formează judecători și procurori în exercitarea profesiilor lor de a sluji dreptatea și valorile statului de drept.

Vă rog să îmi permiteți să adresez domnului președinte Koen Lenaerts și doamnei judecător Octavia Spineanu-Matei un prietenesc bun-venit la București.

Am venit la această reuniune optimist, animat de gândul că întâlnirea cu domniile voastre, pentru a împărtăși idei și opinii, este deja un acord tacit de înțelegere.

Tema conferinței și necesitatea dezbaterii ei prezintă un dublu interes, atât teoretic, cât mai ales practic, pentru noi toți cei care avem responsabilități și atribuții în interpretarea și aplicarea dreptului.

În opinia mea, tema conferinței este una dintre temele de actualitate care necesită răspunsuri și clarificări atât în relația de cooperare juridică dintre instanțele noastre jurisdicționale, întemeiată pe tratatele Uniunii Europene, legislația derivată, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și cea națională, cât și la nivelul instituțiilor de decizie politică europeană, investite cu reprezentativitate democratică.

Trebuie să remarcăm faptul că prin constituirea Uniunii Europene a apărut și un alt tip de diplomație, în afara diplomației tradiționale, guvernamentale și parlamentare, și anume diplomația judiciară, a cărei metodă de implementare o constituie dialogul și procedurile judiciare, care contribuie la menținerea stabilității juridice a întregii construcții unionale. În acest sens, dreptul trebuie valorizat nu numai ca un fundament cultural al Europei, ci și ca un ansamblu de mijloace instrumentale și instituționale, ca o metodă de modelare și consolidare a evoluțiilor Uniunii și a valorilor pe care se întemeiază aceasta, statul de drept și democrația.

În cadrul diplomației judiciare, un rol esențial îl joacă relația dintre curțile constituționale și Curtea de Justiție a Uniunii Europene, care, în calitatea acestora de garanți ai ordinii juridice naționale, respectiv ai ordinii juridice a Uniunii Europene, contribuie la crearea și

---

consolidarea unui spațiu constituțional european. Și noi suntem parte a acestui spațiu comun în care coexistă, astfel cum ați afirmat, domnule președinte Lenaerts, anul trecut la Riga, două dimensiuni constituționale: națională și europeană.

Curțile constituționale reprezintă o structură fundamentală de natură politică și constituțională a statelor membre ale Uniunii Europene. Funcția principală a acestora este de a controla constituționalitatea normelor juridice, de a aplica principiile, valorile și categoriile juridice generale pentru modelarea și orientarea proceselor fundamentale din cadrul societății și al instituțiilor, precum și a relațiilor dintre acestea și cetățeni, în raport cu exigențele democrației și ale statului de drept.

Constituția trebuie întotdeauna respectată și privită ca un act fundamental care exprimă manifestarea de voință a unei comunități politice și supremația sa trebuie considerată o garanție a unor valori supreme, care, fără a fi apărate, pot fi amenințate de insecuritate juridică, destabilizare a statului de drept și a democrației constituționale într-un sistem juridic dat. Această obligație o resimt judecătorii, indiferent că sunt de la Curtea Constituțională sau de la instanțele judecătorești, ca pe o îndatorire firească și o chestiune de conștiință juridică proprie, de atașament față de valorile înscrise în Constituție, iar respectarea Constituției și a legilor conferă un plus de responsabilitate fiecărui judecător.

Aceleași Constituții însă, trebuie interpretate în complexitatea și implicațiile lor, inclusiv în corelație cu angajamentele internaționale asumate pentru a putea realiza o interpretare interactivă și complementară a dreptului național, prin prisma tratatului de aderare și a dreptului Uniunii Europene. Această sarcină complexă revine curților constituționale, care, în componența lor, reunesc judecători independenți cu diverse orientări juridice existente în societate. De la o viziune liberală la una conservatoare, de la un activism judiciar la un textualism accentuat, de la originalism la dreptul viu, de la o abordare pragmatică la una filosofică, toate aceste curente de gândire se pot regăsi în mentalitatea și cultura judecătorilor independenți ai curților constituționale în ceea ce privește interpretarea Constituției.

Cert este faptul că odată ce un stat ratifică sau aderă la un tratat internațional, interpretarea dispozițiilor constituționale trebuie să țină seama de angajamentele asumate. La fel prevede și Legea nr. 157/2005 pentru ratificarea Tratatului de aderare la Uniunea Europeană, lege care a consfințit apartenența României la familia europeană.

Observăm că instanța constituțională din România, încă înainte de aderarea țării noastre la Uniunea Europeană, a utilizat jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în motivarea deciziilor sale; avem în vedere considerentele care au stat la baza Hotărârii Mangold referitoare la nediscriminarea pe criterii de vârstă (Decizia Curții Constituționale nr. 513 din 20 iunie 2006).

În acest context de deschidere și integrare europeană, curțile constituționale nu pot rămâne captive în empirismul juridic strict pozitivist și în limitele unor jurisprudențe imuabile, ci, în exercitarea atribuțiilor lor jurisdicționale, trebuie să se ridice la nivelul unei viziuni integratoare unitare și armonizatoare în vederea sincronizării și consolidării ordinii constituționale europene. Fără această abordare, curțile constituționale – dar și instanțele judecătorești – tind să se izoleze într-un sistem juridic închis, suficient sieși, autarhic.

Dar trebuie să reținem că, începând cu 1 ianuarie 2007, data aderării României la Uniunea Europeană, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a devenit obligatorie.

Tratatul de la Roma a instituit o ordine juridică europeană integrată în sistemul juridic al statelor membre (Cauza Curții de Justiție a Uniunii Europene Costa împotriva Enel – 1964). Suntem în fața unei noi ordini juridice de drept internațional în beneficiul căreia statele și-au limitat drepturile suverane, iar subiecții acesteia sunt nu numai statele membre, ci și cetățenii lor (Cauza Curții de Justiție a Uniunii Europene van Gend & Loos – 1963).

Cu privire la tipologia și conținutul raporturilor dintre cele două ordini juridice – cea națională și cea europeană –, există o anumită preocupare la nivelul unor segmente ale societății românești, uneori chiar a unor specialiști în domeniu sau din interiorul unor instituții publice privind aplicarea principiului priorității dreptului Uniunii în relația cu supremația Constituției țării și, în consecință, afectarea suveranității statului român. Această preocupare trebuie identificată și conștientizată ca atare, întrucât înseși curțile constituționale naționale se confruntă cu acest fenomen, chiar dacă el se manifestă informal la nivelul unei părți din opinia publică sau chiar în rândul unor profesioniști ai dreptului.

Nu ne referim în acest context la mișcările sau curente suveraniste care au apărut în comunitățile politice din spațiul Uniunii Europene, deoarece, în această privință, opozițiile par a fi ireductibile, prin însăși promovarea acestui tip de ideologie. Rămânând însă în perimetrul analizelor și evaluărilor de raționalitate constituțională în relația dintre dreptul Uniunii și curțile constituționale în calitatea acestora de garanți ai propriilor constituții, care exprimă manifestarea de voință a fiecărui popor în calitatea lui de unic titular al puterii politice care și-a stabilit așezământul fundamental de organizare și funcționare a statului de drept și a democrației, se cuvine să oferim răspunsurile, explicațiile necesare titularului acestui drept constituțional, respectiv comunității de oameni liberi și egali în fața legii, pe care noi îl numim popor.

Cunoaștem cu toții că nu există proces uman și implementări de sisteme lipsite de contradicții, de neînțelegeri și chiar de obstacole inerente sau induse. În general, armonizările au fost întotdeauna predilecția unor sisteme de gândire avangardiste, care de multe ori au realizat progrese pragmatice, dar alteleori au eșuat. În același timp însă nu poate fi ignorată însăși logica intrinsecă a democrației și a statului de drept, necesitatea pluralismului interactiv și complementar, ca o garanție a evitării utilizării unor procedee reducționiste.

Toate aceste posibile aserțiuni la nivelul evaluărilor societății, izvorâte din modul cel mai obișnuit de a gândi lucrurile, trebuie să constituie motive suficiente de reflecție și de decizie în primul rând politice, la nivelul Uniunii, care ar putea clarifica direcțiile, modurile și mecanismele de implementare a dreptului Uniunii Europene tocmai pentru evitarea exprimărilor speculative provenite din spațiul juridic național.

Dar pentru că dezbaterile noastre se desfășoară în coordonatele dreptului pozitiv al Uniunii și ale dreptului național, și nu în sfera deciziilor politice ale Uniunii Europene, trebuie să susținem și să urmărim câteva orientări ale etapei în care ne găsim, a competențelor stabilite și a garanțiilor reciproce necesare în aplicarea „ordonată” a celor două niveluri juridice autonome, complementare și interactive, dreptul Uniunii Europene și dreptul național, inclusiv dispozițiile constituționale.

În primul rând, între cele două ordini juridice, europeană și națională, nu există un raport de subordonare sau supraordonare.

Aceste ordini juridice nu funcționează separat, ci într-un raport de complementaritate, fiecare păstrându-și identitatea dreptului pozitiv propriu. Cu alte cuvinte, nu ne aflăm în prezența unui concurs dintre prioritatea dreptului european și supremația constituțiilor naționale, această posibilă percepție fiind o interpretare eronată și putând avea efecte dăunătoare asupra statului de drept însuși și asupra democrației, principii fondatoare comune ale celor două ordini juridice. Ideea majoră este aceea a circumscrierii corecte a celor două tipuri de preeminență juridică, acestea înscriindu-se mai degrabă într-un sistem de vase comunicante; chiar dacă fiecare își păstrează forma și autonomia, ele comunică și se regăsesc în același sistem de viziune, acțiune și finalitate.

Subliniem că prioritatea dreptului Uniunii nu trebuie înțeleasă ca hegemonia acestui tip de drept, care trebuie înțeles și aplicat prin procedurile armonizării survenite din dialogul judiciar dintre instanțele care interpretează și aplică dreptul. De aceea, o atitudine de deschidere și cooperare între instanța constituțională națională și cea europeană, precum și dialogul judiciar dintre acestea nu aduc în discuție aspecte ce țin de stabilirea unor ierarhii între aceste instanțe, astfel cum reiese din Decizia Curții Constituționale nr. 668 din 18 mai 2011.

Aplicarea dreptului Uniunii nu afectează suveranitatea și supremația Constituției naționale, din moment ce domeniile de competență și atribuțiile Curții Constituționale și ale Curții de Justiție a Uniunii Europene sunt diferite. Raportat la cazuistica acestora, trebuie respectată regula variabilă a jocului, în funcție de natura normei juridice, de domeniul ei de aplicare și de raportul just de prevalență între o normă europeană și una de proveniență națională.

În aceste situații, considerăm că pentru o mai bună decelare între normele care se aplică într-o cauză determinată, procedura trimiterii preliminare la Curtea de Justiție a Uniunii Europene este o soluție viabilă care nu diminuează cu nimic autoritatea și prestigiul instanței naționale de trimitere, ci, dimpotrivă, printr-un dialog bazat pe încredere și respect reciproc, contribuie la aplicarea corectă a normei juridice în cauzele examinate.

Modul de aplicare a celor două ordini juridice, în care, de fapt, izvorul ordinii juridice europene a fost voința politică comună a statelor membre ale Uniunii Europene, trebuie înțeles în interacțiunea lor activă și complementară, nu separatist, ci congruent, în funcție de competențele atribuite ordinii europene, prin actul de aderare. Deși aceste ordini juridice conțin proceduri și naturi juridice diferite, au scopuri convergente, și anume un grad mai înalt de integrare în Uniune, accesul cetățenilor la realizarea drepturilor și libertăților lor, cu asigurarea unor standarde și garanții de protecție armonizate.

Constituțiile naționale și ordinea juridică a Uniunii Europene se completează reciproc și, prin urmare, sunt susceptibile de coexistență și dezvoltare consubstanțială. Tot în acest sens, apreciem că este relevantă hotărârea de referință pronunțată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în Cauza Melloni, potrivit căreia „în esență (...), atunci când există un conflict normativ între dispoziții de drept național (constituțional) și dispoziții ale dreptului Uniunii, într-o situație în care legiuitorul Uniunii a efectuat o armonizare completă a nivelului de protecție a unui drept fundamental, compatibilitatea unei măsuri naționale cu un astfel de drept trebuie examinată în raport cu dreptul Uniunii, iar nu în raport cu normele constituționale naționale”. Altă hotărâre edificatoare a Curții de Justiție a Uniunii Europene este cea dată în Cauza Akerberg Fransson: „În cazul în care nu există o astfel de armonizare, se pot

aplica standarde naționale mai ridicate decât cele garantate de Carta Uniunii, cu condiția ca «supremația, unitatea și eficacitatea dreptului [Uniunii] să nu fie compromise prin aceasta»”.

În acest context, apreciem că pentru realizarea unui asemenea amplu proces de constituționalizare europeană interactivă și complementară în spațiul Uniunii Europene, un rol determinant revine Curții de Justiție a Uniunii Europene, curților constituționale și instanțelor judecătorești, care trebuie să promoveze un tip de conduită judiciară cooperantă, fără competiții inutile și tendințe de dominare a unei ordini asupra celeilalte ordini.

De aceea, de modul rațional și realist în care vor reacționa instituțiile europene și cele naționale, inclusiv cele juridictionale, procesul de constituționalizare europeană se va dezvolta și impune într-un mod organic, și nu artificial. Noi juriștii, cu responsabilitățile pe care le avem în diferite instituții, suntem conștienți de rolul dreptului în realizarea integrării în Uniunea Europeană și înțelegem că dreptul, ca mijloc de reglementare și fundament a valorilor europene, a depășit de mult granițele națiunilor, impunându-se prin valorile și standardele sale universale de organizare mai eficientă a societăților și de garantare mai deplină a drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor. Este cazul Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, la care ne raportăm în motivarea deciziilor noastre.

În realizarea procesului de constituționalizare europeană, un rol special revine procedurii trimerii preliminare formulate de curțile constituționale.

În acest sens, menționăm că în anul 2016 Curtea Constituțională a României a formulat, pentru prima oară, o cerere de hotărâre preliminară, în cadrul controlului de constituționalitate a posteriori, într-o cauză ce viza principiul libertății de ședere prevăzut la art. 21 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Curtea de Justiție a Uniunii Europene a decis, în iunie 2018, că acest text din tratat se opune faptului ca autoritățile competente ale statului membru a cărui cetățenie o deține cetățeanul Uniunii să refuze acordarea unui drept de ședere pe teritoriul acestui stat resortisantului unui stat terț, de același sex, pentru motivul că dreptul statului membru menționat nu prevede căsătoria între persoane de același sex, iar soluția pronunțată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene a fost urmată și de Curtea Constituțională a României, care a statuat că dispozițiile naționale relevante sunt constituționale în măsura în care permit acordarea dreptului de ședere pe teritoriul statului român, în condițiile stipulate de dreptul european, soților – cetățeni ai statelor membre ale Uniunii Europene și/sau cetățeni ai statelor terțe – din căsătoriile dintre persoane de același sex, încheiate sau contractate într-un stat membru al Uniunii Europene (Decizia Curții Constituționale nr. 534 din 18 iulie 2018).

De asemenea, trebuie precizat că, potrivit jurisprudenței Curții Constituționale a României, este posibilă formularea unei cereri de hotărâre preliminară în cadrul controlului de constituționalitate a priori, în măsura în care actul european prezintă interes în soluționarea sesizării de neconstituționalitate.

Prin urmare, Curtea Constituțională a României se consideră competentă să formuleze cereri de hotărâre preliminară atât în cadrul controlului de constituționalitate a posteriori, cât și în cadrul controlului de constituționalitate a priori.

Dar relația dintre Curtea de Justiție a Uniunii Europene și instanțele constituționale nu poate fi una fără inadvertențe jurisprudențiale inerente, iar acestea apar când cele două ordini juridice fixează standarde diferite pentru protecția valorilor ocrotite de Constituție,

---

tratatele de bază și Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Ambele ordini juridice aduc în discuție o protecție ascendentă a acestor valori, între ele existând o cursă permanentă spre o mai bună și eficientă protecție a lor.

Potrivit lui Andreas Paulus, judecător la Curtea Constituțională a Republicii Federale Germania, în contextul coexistenței celor două ordini juridice, Curtea Constituțională Federală a elaborat trei instrumente doctrinare, așa-numitele contra-limite, în ceea ce privește obligativitatea tratatelor internaționale și integrarea în instituțiile internaționale, și anume: protecția efectivă a drepturilor omului (deciziile Solange din anii 1974 și 1986), controlul de constituționalitate al actelor ultra vires (Cauza Weiss din anul 2020) și protecția absolută a identității constituționale.

Receptarea chiar și selectivă a doctrinei contra-limitelor de către unele curți constituționale nu înseamnă că acestea le orientează și determină concepția jurisprudențială în relația cu dreptul Uniunii Europene. De altfel, alte curți constituționale nici nu și-au însușit aceste teorii.

Clîșeu potrivit căruia suntem sau nu suntem proeuropeni prin prisma deciziilor pronunțate trebuie înlăturat din dezbaterile noastre publice, fiind, ca orice clîșeu politizat și fals, deoarece noi românii suntem europeni pur și simplu, atât prin elementele de continuitate istorico-culturală, prin structurile de cunoaștere și de învățămînt, dar și prin opțiunea noastră fără echivoc de a adera la structurile euro-atlantice. Facem, deci, parte din Europa atât prin cultura noastră de esență occidentală, dar și prin voința noastră de a exista și de a rămîne în acest spațiu de civilizație.

Prin urmare, clîșeu de proeuropean sau antieuropean poate fi considerat în condițiile prezentului istoric pe care îl trăim desuet, „o frână încorporată” în întreg efortul general al instituțiilor și oamenilor care își doresc să trăiască într-o lume mai bună și mai dreaptă. De altfel, noi înșine, românii, putem vorbi de existența unui sistem de drept care are sorginte europeană, dacă avem în vedere Constituțiile din 1866 și 1923, precum și legiuirile de bază adoptate în domeniul dreptului civil și continuând cu celelalte ramuri ale sistemului nostru juridic.

Trecând, așadar, peste această falsă problemă proeuropean/antieuropean care, în realitatea existenței unui stat european, încercăm să ne concentrăm eforturile în sensul unei integrări mai profunde în structurile UE.

Gradul și intensitatea de integrare în U.E. sunt direct proporționale cu modernizarea instituțiilor românești. Din punctul meu de vedere aceasta este miza Europei pentru România, care presupune evident un efort convergent al instituțiilor, dar și al societății românești, în ansamblul său, pentru realizarea unor profunde mutații calitative în structurile mentale ale comunității noastre politice. România este o țară cu un rol determinant în structurile euro-atlantice atât sub aspect geostrategic, cât și al potențialului său de a fi un factor de stabilitate și securitate în această zonă a Europei.

În ce mă privește ca cetățean, opțiunea fundamentală pentru România este și trebuie să fie modelul de civilizație al U.E., împărtășirea și implementarea aceluiași patrimoniu de valori europene în care dreptul reprezintă un fundament cultural, un mijloc integrator și civilizator al spațiului juridic și socio-economic comun al unei societăți europene, în care să ne regăsim ca cetățeni egali și liberi.

De fapt Constituția României din 1991 și revizuirea din 2003 au făcut această opțiune fermă fără echivoc. Valorile și principiile culturii juridice europene au fost înscrise în acest document juridic fundamental, pe care îl considerăm ca făcând parte din ordinea constituțională de tip occidental în care statul român, cu identitatea sa națională, inerentă structurilor fundamentale politice și constituționale, s-a înscris o dată cu aderarea la structurile euro-atlantice.

Integrarea în U.E. nu este o simplă sintagmă politică, ci o valoare constituțională la care trebuie să ne raportăm ca la un sistem de referință ordonator și structurant a întregii construcții și reconstrucții continentale în care structura de rezistență a principiului statului de drept, democrația și unitatea în diversitate trebuie să primeze.

Trebuie să subliniem că România și țările integrate în ultimul val au șansa și dreptul istoric de a participa la reconstrucția acestui proiect complex, denumită generic U.E.. Prin intrarea acestor țări în U.E., obiectivele și modalitățile au devenit mai complicate, dar s-au și întărit cu potențialul și voința acestor state de a contribui împreună la realizarea edificiului european, la reconstrucția unei societăți europene, în care popoarele statelor să conștientizeze apartenența lor la acest tip de societate.

La rândul lor, instituțiile europene trebuie să adopte politici de integrare pentru consolidarea spațiului juridic comun raportat la sistemul tratatelor constitutive, stabilirea unor raporturi formale clare între nivelurile constituționale ale UE și ale statelor membre, trecerea de la abordarea retorică la abordarea pragmatică pentru atenuarea complexului periferie-centru. Nu mai putem opera, în acest moment istoric, de generalizare a procedurilor democratice, cu „-isme”, folosind măsura lucrurilor în care să ne regăsim cu toții pe deplin în statutul de cetățeni europeni, membrii într-o veritabilă societate europeană. Sigur că este un țel dar pentru a ne apropria mai mult de el trebuie să folosim atât în drept cât și în politică, metodele și mijloacele adecvate a modelării acestor procese care întâmpină problematica diversității culturale și istorice.

Avem nevoie de mai mult stat de drept prin garanții și standarde controlate eficient prin mijloacele juridice. Întotdeauna promovarea unui drept echitabil a înlocuit violența și dezordinea, a instaurat ordinea și pacea popoarelor și de fiecare dată pacea socială.

Rațiunea și raționalitatea caracterizează spiritul european și trebuie utilizate ca atare. Prin urmare, paradigma integrării există, este unanim acceptată și trebuie să găsim echilibrele și reglajele mecanismelor pentru o cadență normală de funcționare. Cred că în acest întreg proces de integrare, esențială este voința ireversibilă a statelor de dezvoltare și perfecționare a proiectului european și învingerea unor mentalități inerțiale.

Trebuie să înțelegem că instituțiile și cei care le girează trebuie, în egală măsură să dea răspunsuri atât instituțiilor europene, cât și propriilor cetățeni. Examenul instituțiilor în fața propriilor cetățeni este decisiv, deoarece numai cu un asemenea acord democratic putem să ne îndeplinim responsabilitățile față de angajamentele europene și internaționale.

Este imperios necesar să aplicăm și să ne îndeplinim obligațiile asumate ca stat membru U.E., dar în același timp apare necesitatea statelor membre de a explica și promova în raporturile cu proprii cetățeni demersurile instituționale, deciziile europene și dreptul Uniunii. Pe această linie de gândire, însăși curțile constituționale au o mare responsabilitate față de

---

propriii cetățeni pentru că respectarea și garantarea Constituției ca act fundamental reprezintă o funcție a curților constituționale.

În ceea ce privește jurisprudența Curții Constituționale a României, trebuie să observăm că ar fi trebuit să existe un dialog mai deschis în deciziile pe care atât instanța constituțională națională, cât și Curtea de Justiție a Uniunii Europene le-au pronunțat în privința modului de raportare a dreptului european la dispozițiile naționale referitoare la înființarea și operaționalizarea Secției de investigare a infracțiunilor din justiție, a regimului protecției intereselor financiare ale Uniunii Europene. Experiența a demonstrat că utilizarea întrebării preliminare ar trebui să devină regula atunci când sunt ridicate probleme fundamentale cu privire la interpretarea dreptului Uniunii Europene. Desigur, Curții Constituționale îi revine obligația de a pune în practică teoria „actului clar” dezvoltată în Hotărârea pronunțată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în Cauza Simmenthal aplicând în mod direct actele obligatorii ale Uniunii Europene, care sunt suficient de clare, precise și neechivoce prin ele însele, precum și pe cele al căror înțeles a fost stabilit în mod clar, precis și neechivoc de Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Gradul și intensitatea de integrare în Uniunea Europeană sunt direct proporționale cu modernizarea instituțiilor românești. Din punctul meu de vedere, aceasta este miza Europei pentru România, care presupune evident un efort convergent al instituțiilor, dar și al societății românești, în ansamblul său, pentru realizarea unor profunde mutații calitative în mentalitatea comunității noastre politice.

Prin urmare, consider că putem marca o nouă etapă în raporturile de cooperare judiciară, cu o deschidere onestă pentru trimiterile preliminare la instanța europeană, acordând prioritate în aplicare dreptului Uniunii ori de câte ori există o diferență de reglementare între norma juridică europeană și aceea a dreptului național, în condițiile aplicării tratatelor și legislației derivate ale Uniunii, precum și în limitele Constituției României.

În același timp, așa cum am afirmat deja în luna iunie a acestui an, în cadrul întâlnirii cu doamna Věra Jourová, vicepreședinta Comisiei Europene pentru valori și transparență, dialogul trebuie să fie bivalent și „să se întemeieze pe încredere reciprocă, bună-credință și curtoazie”.

Fiind judecător constituțional și pentru un mandat de trei ani și reprezentantul autorității constituționale, urmăresc și chiar studiez mișcarea de idei, soluții și argumentele utilizate în procesul de clarificare a raporturilor dintre curțile constituționale din statele Uniunii și Curtea de Justiție a Uniunii Europene în privința aplicării prioritare a dreptului Uniunii în situațiile reglementate în acest sens, potrivit art. 148 alin. (2) din Constituția României, a înțelegerii acestui proces de către judecătorii constituționali și sunt interesat de prefigurarea unor soluții agreeate ca urmare a armonizării complete la nivelul jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene și a aplicării acestor soluții la nivelul curților naționale care se confruntă cu situații în care nivelul de protecție a dreptului fundamental au fost complet armonizate (a se vedea cauzele Melloni și Akerberg Fransson).

Mulțumesc tuturor participanților și invitaților pentru răbdarea și îngăduința de a mă asculta.

Președintele Curții Constituționale
Marian ENACHE